ಸೃಜನಿ

SRUJANI: Indian Journal of Innovative Research and Development (SIJIRD)
Volume-2 Issue 1, March-April 2023, Pp. 34-40
Bi-Monthly, Peer-Reviewed, Open Access, Indexed Journal

I S S N: 2583-3510
SIRDF
JOURNALS
editor@srujani.in
www.srujani.in

ದಲಿತರಿಗೆ ಅಸ್ಮಿತೆಯನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟ ಕೋರೆಗಾಂವ್ ಕದನ

ಡಾ.ಸಂಜೀವಕುಮಾರ ಮು.ಪೋತೆ
ಸಹಾಯಕ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು, ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ, ಮಹಾರಾಜ ಮದಕರಿನಾಯಕ ಪ್ರಥಮ ದರ್ಜೆ ಕಾಲೇಜು, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ.

Abstract:
ಪೇಶ್ವೆಗಳು ತಮ್ಮ ಆಡಳಿತ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮನುಸ್ಮೃತಿಯನ್ನು ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ಜಾರಿಗೊಳಿಸಿದ್ದರು. ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆ ಜಾರಿಯಾದ ಪರಿಣಾಮ ದಲಿತರು ಬೆಂದು ಹೋಗಿದ್ದರು. ಪೇಶ್ವೆಗಳ ನೀತಿಯು ದಲಿತರ ಸ್ವಾಭಿಮಾನಕ್ಕೆ ಧಕ್ಕೆ ತಂದಿತ್ತು. ಜಗತ್ತಿನ ಯಾವ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿರದ ಅಮಾನುಷ ಶೋಷಣೆಗಳನ್ನು ಕಾನೂನು ಬದ್ಧಗೊಳಿಸಿದ್ದರು. ಇಂಥ ಕ್ರೂರ ಆಚರಣೆಗಳು ನಿರ್ಮೂಲನೆಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಮರಾಠಾ ಎರಡನೆಯ ಬಾಜಿರಾವನಿಗೆ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರು ಬೇಡಿಕೆ ಇಟ್ಟರು. ದಲಿತರಿಗೆ ಇದರಿಂದ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಯೋಜನ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರು ಮನು ಸಂವಿಧಾನದಂತೆ ಜೀವಿಸಬೇಕು ಎಂದನು. ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರ ಯುವಕ ಸಿದನಾಕ ಇದನ್ನು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಖಂಡಿಸಿದನು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು ದಲಿತರಿಗೆ ಸಮಾನತೆಯನ್ನು ನೀಡುವುದರೊಂದಿಗೆ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರುವ ಅವಕಾಶವನ್ನು ನೀಡಿದರು. ದಲಿತರಿಗೆ ಪೇಶ್ವೆಗಳ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಜನವರಿ 1, 1818ರಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶ ಲಭಿಸಿತು. ದಲಿತರು ಪೇಶ್ವೆಗಳ ಎರಡನೆಯ ಬಾಜಿರಾವನ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧಮಾಡಿ ವಿಜಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದರು. ಈ ವಿಜಯದ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ವಿಜಯಸ್ತಂಭವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಈ ವಿಜಯಸ್ತಂಭವು ದಲಿತರ ಶೌರ್ಯದ ಸಂಕೇತವಾಗಿದೆ. ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ಅವರು ಈ ಯುದ್ಧದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ದೇಶದ ಜನತೆಗೆ ಪರಿಚಯಿಸಿದರು. ಭೀಮಾ ಕೋರೆಗಾಂವ್ ಯುದ್ಧದಿಂದ ದಲಿತರ ಇತಿಹಾಸವೇ ಬದಲಾವಣೆಗೊಂಡಿತು ಎಂದು ವಿವರಿಸಿದರು. ಸಿದನಾಕನ ಹೋರಾಟದ ಫಲದಿಂದ ಪಸ್ತುತ ದಲಿತರು ಎಲ್ಲ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಲೇಖನವು ದಲಿತರಿಗೆ ಅಸ್ಮಿತೆಯನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟ ಭೀಮಾ ಕೋರೆಗಾಂವ್ ಕದನವನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುತ್ತದೆ.

Keywords: *ಕೋರೆಗಾಂವ್, ದಲಿತರು, ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರು, ಅಮಾನುಷ, ಸಮಾನತೆ ಮತ್ತು ಸ್ವಾಭಿಮಾನ*

ಪೀಠಿಕೆ

ಭೀಮಾ ಕೋರೆಗಾಂವ್ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಪುಣೆ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಹಳ್ಳಿ. ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಭೀಮಾ ಕೋರೆಗಾಂವ್ ಕದನಕ್ಕೆ ಮಹತ್ವದ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಭೀಮಾ ಕೋರೆಗಾಂವ್ ಕದನವು ಜನವರಿ 1, 1818ರಂದು ನಡೆಯಿತು. ಭೀಮಾ ಕೋರೆಗಾಂವ್ ಕದನವು ಮರಾಠಾ ಒಕ್ಕೂಟದ ಪೇಶ್ವೆಗಳ ಬಣ ಮತ್ತು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪನಿಯ ನಡುವೆ ನಡೆದ ಒಂದು ಕದನ. ಭೀಮಾ ಕೋರೆಗಾಂವ್ ಕದನವು ಮೂರನೇ ಆಂಗ್ಲೋ ಮರಾಠ ಯುದ್ಧದ ಭಾಗವಾಗಿತ್ತು ಮತ್ತು ಈ ಯುದ್ಧವು ಪೇಶ್ವೆಗಳ ಸೋಲಿಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಭೀಮಾ ಕೋರೆಗಾಂವ್ ಕದನದಲ್ಲಿ ದಲಿತರು ಬ್ರಿಟಿಷರ ಪರವಾಗಿ ಹೋರಾಡಿ ವೀರಮರಣ ಹೊಂದಿದವರ ಸಂಖ್ಯೆ 22 ಮಾತ್ರ. ಕೋರೆಗಾಂವ್

Please cite this article a: ಸಂಜೀವಕುಮಾರ ಮು. ಪೋತೆ. (2023). ದಲಿತರಿಗೆ ಅಸ್ಮಿತೆಯನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟ ಕೋರೆಗಾಂವ್ ಕದನ. *ಸೃಜನಿ: ಇಂಡಿಯನ್ ಜರ್ನಲ್ ಆಫ್ ಇನ್ನೋವೇಟಿವ್ ರೀಸರ್ಚ್ ಅಂಡ್ ಡೆವೆಲಪ್‌ಮೆಂಟ್*, 2(1), 34–40.

ಕದನವು ದಲಿತರಿಗೆ ಅಸ್ಮಿತೆಯನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟಿತು. ಕೋರೆಗಾಂವ್ ಕದನದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಮರೆತ ದಲಿತರಿಗೆ ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ಅವರು ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಕದನದ ವೀರರನ್ನು ಕುರಿತು ದಾಖಲಿಸಿ ಪರಿಚಯಿಸಿದರು. ಕೇವಲ ಬೆರಳೆಣಿಕೆಯಷ್ಟೇ ಇದ್ದ ದಲಿತರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯ ಹೊತ್ತು ತಿರುಗುತ್ತಿದ್ದ ಪೇಶ್ವೆಗಳ ಬೃಹತ್ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ್ದು ಇತಿಹಾಸ. ಈ ವಿಜಯಕ್ಕೆ ಋಣಿಯಾದ ಬ್ರಿಟಿಷರು ದಲಿತರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ, ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ನೇಮಕಾತಿ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಾನಮಾನವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ಅವರು ಪ್ರತಿ ವರ್ಷವೂ ಜನವರಿ ಒಂದರಂದು ಕೋರೆಗಾಂವ್‌ಕ್ಕೆ ಭೇಟಿ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ದಿನವನ್ನು ದೇಶದ ಎಲ್ಲ ದಲಿತರು ಒಗ್ಗೂಡಿ ಸ್ವಾಭಿಮಾನದ ದಿನವನ್ನಾಗಿ ಆಚರಿಸಬೇಕೆನ್ನುವ ಹೆಬ್ಬಯಕ್ಕೆ ಡಾ. ಬಾಬಾ ಸಾಹೇಬ್ ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ಅವರದ್ದಾಗಿತ್ತು ಬಾಬಾ ಸಾಹೇಬರ ಆಶಯದಂತೆ ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಕೂಡ ಜನವರಿ 1 ರಂದು ಕೋರೆಗಾಂವ್ ವಿಜಯದ ದಿನವನ್ನು ಸ್ವಾಭಿಮಾನದ ದಿನವನ್ನಾಗಿ ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಹಿನ್ನೆಲೆ

ದಲಿತರು ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಡಳಿತದ ಮೊದಲು ಪೇಶ್ವೆಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆ ಮತ್ತು ತಿರಸ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ಗುಂಪು. ಆದರೆ ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ, ಪೇಶ್ವೆಗಳ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸೇರುವ ಅವಕಾಶವನ್ನು ದಲಿತರು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಆ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ದಲಿತರಿಗೆ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆ ಕಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೂ ಸಹಿಸಿಕೊಂಡು ಪೇಶ್ವೆಗಳಿಗೆ ಅದ್ವಿತೀಯ ಸೇವೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ದಲಿತರ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಅರಿತ ಮರಾಠರು, ದಲಿತರ ಪರಾಕ್ರಮವು ಹೀಗೆ ಮುಂದುವರೆದರೆ ಮುಂದೊಂದು ದಿನ ಮರಾಠ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಿತ್ತೆಸೆದು ತಮ್ಮ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ ಎನ್ನುವ ದುಗುಡ ಅವರಲ್ಲಿತ್ತು. ದುಗುಡದ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ದಲಿತರನ್ನು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಿಂದ ದೂರವಿಡುವ ಕುತಂತ್ರಕ್ಕೆ ಕೈಹಾಕಿ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆ ಮತ್ತಷ್ಟು ಬಿಗಿಗೊಳಿಸಿದ್ದರು. ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆಯ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಪೇಶ್ವೆಗಳ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ದಲಿತರು ಯಾತನೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪೇಶ್ವೆಗಳ ಅಮಾನುಷ ವರ್ತನೆಗೆ ದಲಿತರು ಬೇಸತ್ತು ಹೋಗಿದ್ದರು. ಪೇಶ್ವೆಗಳು ಮಹಾರ ಮತ್ತು ಮಾಂಗ ಜನಸಮುದಾಯದ ಮೇಲೆ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯದಂತಹ ಅಮಾನುಷ ಕಾನೂನುಗಳು ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿದ್ದರು. ಮನುಸ್ಮೃತಿ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಆಡಳಿತದ ಹೃದಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ದಲಿತರ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾದ ಕಾನೂನುಗಳು ಜಾರಿಗೆ ತರುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನು ಸಂಶೋಧಿಸಿದಾಗ, ಒಬ್ಬ ದಲಿತ ಮತ್ತು ಅರಮನೆ ಹೆಣ್ಣಿನ ನಡುವಿನ ಪ್ರೇಮ ಕಥೆ. ಆದರೆ ಈ ಅಂಶವನ್ನು ಒಪ್ಪಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆಗೆ ಮೂಲ ಕಾರಣ ಮನುಸ್ಮೃತಿ. ದಲಿತರು ಕೊರಳಲ್ಲಿ ದಾರ, ಉಗುಳಲು ಕುಡಿಕೆ, ಬೆನ್ನಿಗೆ ಕಸಬರಿಕೆ, ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರು ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಬರುವ ನಿಯಮಗಳು ಪೇಶ್ವೆಗಳ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿಯೇ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಪೇಶ್ವೆಗಳು ದಿನನಿತ್ಯ ದಲಿತರ ಮೇಲೆ ಅನ್ಯಾಯದ ಬೆಂಕಿಯ ಮಳೆಯನ್ನೇ ಸುರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದಕ್ಕೆ ದಲಿತರು ಬೇಸತ್ತು ಹೋಗಿದ್ದರು. ದಲಿತರು ಪೇಶ್ವೆಗಳ ವಿರುದ್ಧವೇ ಕದನಕ್ಕೆ ಸನ್ನದ್ಧಗೊಂಡು ಬ್ರಿಟಿಷರ ಪರವಾಗಿ ನಿಂತಿದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಇತಿಹಾಸದ ಮೆಲಕು

ಕ್ರಿ.ಶ, 1713ರಲ್ಲಿ ಕೊಂಕಣಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಾದ (ಚಿತ್ಪಾವನ) ಪೇಶ್ವೆಗಳು ಮರಾಠರ ಆಡಳಿತದ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹಿಡಿದರು. ಛತ್ರಪತಿ ಶಿವಾಜಿ ಮಹಾರಾಜರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಪೇಶ್ವೆಗಳು ಅಧಿಕಾರಿ ವರ್ಗದ ಒಂದು ಗುಂಪಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ಸೇನಾಧಿಪತಿಯ (ಸೇನಾಪತಿ) ಹುದ್ದೆಗಳನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಇದು ಕೊಲ್ಲಾಪುರದ ಛತ್ರಪತಿ ಶಾಹು ಮಹಾರಾಜರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಮುಂದುವರೆಯಿತು. ಶಾಹು ಮಹಾರಾಜರು ಕೊಲ್ಲಾಪುರದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವುದರಿಂದ ಪುಣೆಯ

ಭಾಗದ ಆಡಳಿತವೆಲ್ಲವೂ ಪೇಶ್ವೆಗಳ ಅಧೀನದಲ್ಲಿಯೇ ಮುನ್ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಮೊದಲನೆಯ ಬಾಜಿರಾವ ಪೇಶ್ವೆಗಳ ಉತ್ತಮ ಸೇನಾನಿಯಾಗಿದ್ದು; ಅಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಮರಾಠಶಾಹಿ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದ್ದ. ಬಾಜಿರಾವನು ಬಹು ಪರಾಕ್ರಮಿ ಮತ್ತು ಕುತಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದ. ಪುಣೆಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಸಹ ವೈಭವಿಕರಿಸಿದ್ದ. ಆ ಪ್ರದೇಶವು ರಾಜಕೀಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಕೇಂದ್ರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ಮೊದಲನೆಯ ಬಾಜಿರಾವನ ನಿಧನದ ನಂತರ ಪೇಶ್ವೆಗಳ ಆಡಳಿತ ಅಧಿಕಾರ ಅಧೋಗತಿಗೆ ತಲುಪಿತು. ಆತನ ಮಗನು ಅಷ್ಟೊಂದು ಪರಾಕ್ರಮಿ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. 'ಪಾಣಿಪತ್' ಕದನವು ಪೇಶ್ವೆಗಳಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ಹೊಡೆತವನ್ನು ನೀಡಿತು. ನಾನಾಸಾಹೇಬ್ ನಂತರದಲ್ಲಿ ಪೇಶ್ವೆಗಳ ರಘುನಾಥರಾವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರ ಅಧೋಗತಿಗೆ ಇಳಿಯಿತು. ಎರಡನೆಯ ಬಾಜಿರಾವನ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕೋರೆಗಾಂವ್ ಕದನದಿಂದ ಪೇಶ್ವೆಗಳ ಆಡಳಿತ ಅವಧಿ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು.

ಪೇಶ್ವೆಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ

ಪೇಶ್ವೆಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅಮಾನುಷ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಮನುಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ದಾಖಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ರೀತಿಯ ಶೋಷಣೆಗಳು ದಲಿತರ ಮೇಲೆ ಹೇರಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದವು ಮತ್ತು ಅದರೊಂದಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಹಲವಾರು ಕ್ರೂರವಾದ ನಿಯಮಗಳು ಹೇರಲಾಗಿತ್ತು. ಸವರ್ಣೀಯರು ದಲಿತರ ಮುಖವನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಅಸಹ್ಯ ಪಡುವ ಅವಧಿ ಅದು. ಒಂದು ವೇಳೆ ದಲಿತರೆದುರು ಸವರ್ಣೀಯರು ಬಂದರೆ ದಲಿತರು ತಕ್ಷಣವೇ ಮುಖ ಕಾಣದಂತೆ ತಲೆ ಕೆಳ ಮಾಡಿ ಅಡ್ಡ ಮಲಗಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಪೇಶ್ವೆಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮಹಾರ(ಹೊಲೆಯ), ಮಾಂಗ(ಮಾದಿಗ) ಮತ್ತು ಚಮ್ಮಾರ ಜಾತಿಗಳನ್ನು ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಸವರ್ಣೀಯರು ದಲಿತರ ಎಲ್ಲ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಗ್ರಂಥಗಳ ಮೂಲಕ, ಆಚರಣೆಗಳ ಮೂಲಕ ಮತ್ತು ದೇವರುಗಳ ಮೂಲಕ ಕಿತ್ತುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಧಾರ್ಮಿಕ ಅಂಶಗಳ ಮೇಲೆ ಕೃಷಿ ಮಾಡಿದ್ದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯರಿಂದ ದಲಿತರು ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಗುಲಾಮಗಿರಿಯಂತಹ ಕ್ರೂರವಾದ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಜೀವಂತವಾಗಿ ಸುಟ್ಟ ನೋವಿನ ಅನುಭವವನ್ನು ಅವರು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ದಲಿತರ ಉಗುಳು(ಎಂಜಲು) ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದರೆ ದಾರಿ ಮಲಿನವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಸವರ್ಣೀಯರು ದಲಿತರ ಹೆಜ್ಜೆಯ ಗುರುತನ್ನು ದಾಟಿದರೆ ಅವರು ಅಪವಿತ್ರರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂಥ ಅವಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ದಲಿತರು ಬೆಂದು ಹೋಗಿದ್ದರು. ಹೊಸದೊಂದು ಬಟ್ಟೆ ಖರೀದಿಸಿ ತಂದರೆ; ಅದನ್ನು ಧರಿಸುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ, ಹೊಸ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ತಂದು ಅದಕ್ಕೆ ಕೆಸರನ್ನು ಮೆತ್ತಿಸಿ, ನಂತರ ಆ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಎರಡು ತುಂಡುಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ, ಹರಿದ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನೇ ದಲಿತರು ಧರಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಇದು ಪೇಶ್ವೆಗಳ ನಿಯಮ. ಕಾರಣ ದಲಿತರು ಕೊಳಕಾದ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನೇ ಧರಿಸಬೇಕು, ಮಡಿಕೆ ಕುಡಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಹಾರವನ್ನೇ ಸೇವಿಸಬೇಕು. ಇಂಥ ಕ್ರೂರವಾದ ನಿಯಮಗಳು ಪೇಶ್ವೆಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿತ್ತು.

ಪೇಶ್ವೆಗಳು–ದಲಿತರ ವಿಂಗಡನೆ

ಪೇಶ್ವೆಗಳ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ದಲಿತರು ಮುಂದಾಳತ್ವವನ್ನು ವಹಿಸಿದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಅದು ವಿಶೇಷವೂ ಹೌದು. 1795ರಲ್ಲಿ ನಿಜಾಮ ಮತ್ತು ಪೇಶ್ವೆಗಳ ಮಧ್ಯ ಖರ್ಡೆ ಕದನ ಜರುಗಿತು. ಈ ಕದನದಲ್ಲಿ ಪೇಶ್ವೆಗಳು ಜಯಗಳಿಸಿದರು. ಆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮಹಾರ ಜನಾಂಗದ ಸಿದನಾಕನು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಖರ್ಡೆ ಕದನದ ಮೊದಲು ಈ ಕದನಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದು ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಪೇಶ್ವೆಗಳ ಸೈನ್ಯ ಬಿಡಾರ ಹೂಡಿತ್ತು. ಆ ಮೈದಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮತ್ತು ಮರಾಠರ ಡೇರೆಗಳಿದ್ದವು. ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯವಾದ ಘಟನೆ ಎಂದರೆ, ಪೇಶ್ವೆಗಳ ಮತ್ತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿಯೇ ಸಿದನಾಕನ ಪಡೆಯು ಡೇರೆಹಾಕಿತ್ತು. ಪೇಶ್ವೆ ಮತ್ತು

ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರು ತಮ್ಮ ಡೇರೆಹತ್ತಿರ ಡೇರೆ ಹಾಕಿರುವುದನ್ನು ತಕರಾರು ಎತ್ತಿದರು. ಈ ತಕರಾರು ಎರಡನೆಯ ಬಾಜಿರಾವ ಪೇಶ್ವೆಗೆ ತಲುಪಿತು. ಆಗ ಬಾಜಿರಾವನು ಸಿದನಾಕನ ಪಡೆಯ ಪರವಾಗಿಯೇ ಮಾತನಾಡಿದನು. ನಂತರ ಸಿದನಾಕನು ಖರ್ಡೆ ಕದನವನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಬಾಜಿರಾವನಿಗೆ ಗೆದ್ದುಕೊಟ್ಟನು. ಬ್ರಿಟಿಷರ ದಾಳಿಗೆ ಹೆದರದ ದಲಿತರು ಪೇಶ್ವೆಗಳ ಮೇಲೆ ಬ್ರಿಟಿಷರು ದಾಳಿ ಮಾಡಿದಾಗ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಹೋರಾಡಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿದರು. ದಲಿತರು ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಣವನ್ನೇ ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ಪೇಶ್ವೆಗಳ ಪರವಾಗಿ ಮೊಘಲರ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಡಿದ್ದು ಇತಿಹಾಸ. ಪೇಶ್ವೆಗಳ ಆಡಳಿತವು ಸುಗಮವಾಗಿ ಸಾಗುವುದಕ್ಕೆ ದಲಿತರ ಸಹಾಯ ಗಣ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ದಲಿತರಿಗೆ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆ, ಅವಮಾನ, ಮಾನಸಿಕ ಹಿಂಸೆ, ಪೇಶ್ವೆಗಳು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪನಿ

ಪೇಶ್ವೆಗಳ ಆಡಳಿತ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆ ಜಾತಿ ಪದ್ಧತಿ ಗುಲಾಮಗಿರಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಕ್ರೂರ ಕಟ್ಟುಪಾಡುಗಳು ನಿಸ್ಸೀಮವಾಗಿ ಕಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪನಿಯಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಕ್ರೂರ ಆಚರಣೆಗಳು ಜಾರಿಯಲ್ಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. 1758ರಲ್ಲಿ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪನಿ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಪರಾಕ್ರಮಿ ಮಹಾರರಿಗೆ ಬ್ರಟಿಷರು ತಮ್ಮ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶವನ್ನು ನೀಡಿದರು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ರೆಜಿಮೆಂಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಸೇರ್ಪಡೆಗೊಂಡ ದಲಿತರಿಗೆ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆ ಮತ್ತು ತಾರತಮ್ಯದಂತಹ ಆಚರಣೆಗಳು ಕಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನ್ಯ ಸೇರುವುದಕ್ಕೆ ದಲಿತರು ಉತ್ಸಾಹಕರಾಗಿದ್ದರು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪನಿ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರನ್ನು ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮೂಲಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಇತರ ಮೂಲಭೂತ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ನೀಡಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಪೇಶ್ವೆಗಳ ಆಡಳಿತ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ದಲಿತರ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವರ ಸ್ಥಾನಮಾನವು ಸುಧಾರಿಸಿತು. ದಲಿತರಿಗೆ ಹಲವಾರು ಅವಕಾಶಗಳನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೇನೆಯು ತೆರೆಯಿತು. ಪೇಶ್ವೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದರು ಮತ್ತು ಸಹಕರಿಸಿದರು. ಈ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡ ದಲಿತರು ತಮ್ಮ ಶೌರ್ಯ ಮತ್ತು ಪರಾಕ್ರಮ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಅವಕಾಶ ಎಂದು ಅರಿತರು. ಇದು ದಲಿತರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ವಿಕಾಸನ ಅನಾವರಣಗೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ವೇದಿಕೆಯಾಯಿತು.

ಭೀಮಾ ಕೋರೆಗಾಂವ್ ಕದನ

ಬಡೋದೆಯ ಗಾಯಕವಾಡ ಮತ್ತು ಪೇಶ್ವೆಗಳ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ತೆರಿಗೆ ಸಂದಾಯ ವಿವಾದ ಎದ್ದಿತು. ಈ ವಿವಾದವನ್ನು ಅರಿಯಲು ಗಂಗಾಧರ ಶಾಸ್ತ್ರಿಯು ಬರುತ್ತಿದ್ದ. ಈ ಶಾಸ್ತ್ರಿಯನ್ನು ಪಂಡರಾಪುರದಲ್ಲಿಯೇ ಕೊಲೆಗೈಯಲಾಯಿತು. ಈ ಕೊಲೆಗೆ ಎರಡನೆಯ ಬಾಜಿರಾವನೇ ಕಾರಣ ಎನ್ನುವ ವಿವರವನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷರು ಪಡೆದರು. ಆಗ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಎರಡನೆಯ ಬಾಜಿರಾವನನ್ನು ಬಂಧಿಸಿದರು. ಬಂಧನದ ನಂತರ ಬಾಜಿರಾವನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋದನು. ಬ್ರಿಟಿಷರು ಅಪಾರ ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಪುಣೆಯನ್ನು 13–06–1817 ರಲ್ಲಿ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿ ಪುನಃ ಬಾಜಿರಾವ ಪೇಶ್ವೆಯನ್ನು ಬಂಧಿಸಲಾಯಿತು. ಆಗ ಎರಡನೆಯ ಬಾಜಿರಾವನು 'ಪುಣೆ' ಒಪ್ಪಂದಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಪುಣೆ ಒಪ್ಪಂದದ ಪ್ರಕಾರ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷರಿಗೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟನು. ಆದರೆ ಎದೆಗುಂದದ ಬಾಜಿರಾವನು ಹೊಸದೊಂದು ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಬಲಪಡಿಸಲು ಮುಂದಾದನು. ನಿಪಾಣಕರ, ಬೋಸಲೆ, ನಿಂಬಾಳ್ಕರ್, ಘೋರ್ಪಡೆ, ವಿಂಚೂರಕರ್, ಜಾಧವ, ಪಟವರ್ಧನ, ಬಾಪು ಗೋಖಲೆ ಮತ್ತು ಮೊದಲಾದ ಸರ್ದಾರರು ಪೇಶ್ವೆ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸೇರಿಕೊಂಡರು. ಇನ್ನೂ ಅರಬರು, ರೋಹಿಲರು, ಪಠಾಣರು, ಗೋಸ್ವಾಮಿಗಳು ಮತ್ತು ಮುಸ್ಲಿಮರು ಸೇರಿದ ಪೇಶ್ವೆಯ ಸೈನ್ಯದ ಸಂಖ್ಯೆ 50,000 ಗಡಿದಾಟಿತು. ಈ ಸೇನೆಯ

ಮುಂದಾಳತ್ವವನ್ನು ಬಾಪು ಗೋಖಲೆ ವಹಿಸಿದ್ದನು. ಮತ್ತೆ 05–11–1817ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನ್ಯವು ಪೇಶ್ವೆ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕೆಲವೇ ಗಂಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಮ್ಮಟಿಸಿತು. ಆದರೆ ಎರಡನೆಯ ಬಾಜಿರಾವನ ಪೇಶ್ವೆ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಂಟು ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಯಾವುದೇ ಚಲನೆಗಳು ಕಂಡುಬರಲಿಲ್ಲ. 'ಯರವಾಡ' ಕದನವು ನವೆಂಬರ್ 17, 1817ರಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತು. ಈ ಕದನದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನ್ಯವು ಪೇಶ್ವೆ ಸೇನೆಯ ಮೇಲೆ ವಿಜಯಪತಾಕೆಯನ್ನು ಹಾರಿಸಿತು. ಯರವಾಡ ಕದನದಿಂದಾಗಿ ಎರಡನೆಯ ಬಾಜಿರಾವ ಮತ್ತು ಗೋಖಲೆ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಹೋದರು. ಆದರೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸ್ಮಿತ್ ಪಡೆ ಎರಡನೆಯ ಬಾಜಿರಾವನ ಬೆನ್ನಟ್ಟಿತು. ಬಾಜಿರಾವನು ಬ್ರಿಟಿಷರ ದಿಕ್ಕನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುತ್ತ ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದನು. ಸ್ಮಿತ್ ಪಡೆಗೆ ಪೇಶ್ವೆಗಳ ಸೈನ್ಯದ ನಿಖರ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಲು ವಿಫಲವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಸ್ಮಿತ್ ಪಡೆ ಬೆಂಬತ್ತುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲಿಲ್ಲ. ಸ್ಮಿತ್ ಪಡೆಯ ದಿಕ್ಕು ತಪ್ಪಿಸಿದ ಬಾಜಿರಾವನು ಪುಣೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಆಶಾ ಮನೋಭಾವನೆ ಯೊಂದಿಗೆ ಅಪಾರ ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಪುಣೆಯತ್ತ ಧಾವಿಸಿ ಬಂದನು. ಪುಣೆಯ ವಸ್ತುವಾರಿವಹಿಸಿದ್ದ ಕರ್ನಲ್ ಬರ್ ಶಿರೂರದ ಲೆಫ್ಟಿನೆಂಟ್ ಕರ್ನಲ್ ಫಿಲ್ಸಮನ್‌ಗೆ ಸುದ್ದಿ ತಿಳಿಸಿ ಸೇನೆಯ ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿದೆ ಎಂದು ದೂತನ ಮೂಲಕ ಮನವಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಫಿಲ್ಸಮನ್ ಇದಕ್ಕೆ ಕ್ಷಿಪ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಿಸಿ ಸೆಕೆಂಡ್ ಬಟಾಲಿಯನ್ ಆಫ್ ದ ಫಸ್ಟ್ ರೆಜಿಮೆಂಟ್, ಬಾಂಬೆ ನೇಟಿವ್ ಇನ್ಫಂಟ್ರಿಯನ್ನು ಪುಣೆಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಈ ಸೇನೆಯಲ್ಲಿ ಮಹಾರ, ಮರಾಠರು ಮತ್ತು ಮುಸ್ಲಿಮರು ಇದ್ದರು.

ಡಿಸೆಂಬರ್ 31, 1817ರ ರಾತ್ರಿ 8 ಗಂಟೆಗೆ ಶಿರೂರಿಂದ ಹೊರಟ ಸೇನೆ, ಇದರಲ್ಲಿ 500 ಪದಾತಿದಳ, ಪುಣೆ ರೆಗ್ಯುಲರ್ ಹಾರ್ಸ್‌ನ 250 ಅಶ್ವದಳ, 26 ತೋಫುಗಳು ಮತ್ತು 24 ಯುರೋಪಿಯನ್ ಗನ್ನರ್ಸ್‌ಗಳಿಂದ ಕೂಡಿತ್ತು. ಪೇಶ್ವೆ ಸೇನೆಯಲ್ಲಿ 28,000 ಪ್ರಬಲ ಸೈನಿಕರು, 5,000 ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿದ್ದ ಪದಾತಿದಳ, 20,000 ಅಶ್ವದಳ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು. ಜನವರಿ 1, 1818ರ ಬೆಳಗ್ಗೆ 10 ಗಂಟೆಗೆ ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್ ಸ್ಟಂಟನ್ ಮುಂದಾಳತ್ವದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೇನೆಯು ಭೀಮಾ ಕೋರೆಗಾಂವ್‌ಕ್ಕೆ ಬಂದು ತಲುಪಿತು. ಸತತ ಕಾಲ್ನಡಿಗೆಯ ಪ್ರಯಾಣದಿಂದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೇನೆ ಸುಸ್ತಾಗಿತ್ತು. ಭೀಮಾ ನದಿಯ ಬಲದಂಡೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಪೇಶ್ವೆ ಸೇನೆಯು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸನ್ನದ್ಧವಾಗಿ ನಿಂತಿತ್ತು. ಆ ಸೇನೆಯನ್ನು ಕಂಡ ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್ ಸ್ಟಂಟನ್‌ನು ಅವರೊಂದಿಗೆ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕಿಂತ; ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದ, ಆದರೆ ಧೃತಿಗೆಡಲಿಲ್ಲ. ಊರಿನ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು, ಕೋರೆಗಾಂವ್ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶ ಪಡೆದನು. ಗ್ರಾಮದೊಳಗೆ ಕುದುರೆಗಳ ಮೇಲೆ ಸವಾರಿ ಮಾಡುತ್ತಾ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಸ್ಟಂಟನ್ ಅರಿತಿದ್ದ. ಮೊದಲು ಆ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ತನ್ನ ಹಿಡಿತಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು. ಗ್ರಾಮದ ಮುಖ್ಯ ರಸ್ತೆಗಳನ್ನು ತೋಫುಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಸೇನೆಯಿದಿಂದ ಭದ್ರಪಡಿಸಿಕೊಂಡನು. ಇದನ್ನು ಅರಿತ ಪೇಶ್ವೆಗಳ ಸೇನೆಯು ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕಿನಿಂದಲೂ ಕೋರೆಗಾಂವ್‌ಕ್ಕೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿತು. ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ನಂತರ ಯುದ್ಧ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಪ್ರಥಮ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೇನೆಯು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿತು. ಪ್ರಬಲ ಸೇನೆಯೊಂದಿಗೆ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಇಳಿದಿದ್ದ ಪೇಶ್ವೆಗಳು ಊರನ್ನೇ ನಾಶಗೊಳಿಸುವ ತಂತ್ರವನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ್ದರು. ಈ ಘೋರ ಕದನವು ಖಡ್ಗಗಳ ಬಲದಿಂದಲೇ ನಡೆಯಿತು ಎನ್ನುವುದೇ ಇಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ. ಬ್ರಿಟಿಷರ ಸೈನಿಕರ ಗಾಯಾಳುಗಳನ್ನು ಧರ್ಮಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ರಾಂತಿಗೆ ಇಡಲಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇದನ್ನು ಅರಿತ ಪೇಶ್ವೆಯ ಸೇನೆಯು ಶಾಲೆಯ ಮೇಲೆ ಕ್ರೂರ ಧಾಳಿಯನ್ನಿಟ್ಟಿತು. ಗಾಯಾಳುಗಳನ್ನು

ಇಲ್ಲಿ ಕೊಲ್ಲಲಾಯಿತು, ದಾಳಿ–ಪ್ರತಿದಾಳಿಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇದ್ದವು. ಪೇಶ್ವೆಗಳ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಹೆದರಿ ಯುದ್ಧದಿಂದ ಹಿಂದೆ ಸರಿಯುವ ಮಾತೇ ಇಲ್ಲ; ಸತ್ತರು ಸರಿ ಶರಣು ಹೋಗುವದಿಲ್ಲ ಎನ್ನುತ್ತಾ ದಲಿತರು ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದರು. ಸ್ವಾಭಿಮಾನದ ಜೀವನ ಬಹು ಮುಖ್ಯ, ಸ್ವಾಭಿಮಾನಕ್ಕೆ ದಕ್ಕೆತಂದ ಪೇಶ್ವೆಗಳಿಗೆ ನಾವು ತಲೆಬಾಗುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಸ್ವಾಭಿಮಾನದ ಮಹಾರರು ಸ್ವಾಭಿಮಾನಕ್ಕಾಗಿ ಹೋರಾಡತೊಡಗಿದರು. ಆಗ ಪೇಶ್ವೆಗಳ ಸೈನ್ಯದ ಸೇನೆಯ ಹೆಣಗಳು ಬೀಳಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾದವು. ಕೇವಲ 500 ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ದಲಿತ ಯೋಧರು ಶಿಸ್ತು ಬದ್ಧ ಹೋರಾಟದಿಂದ ಖಡ್ಗದ ರುಚಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದರು. ರಾತ್ರಿ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಕುಡಿಯುವುದಕ್ಕೆ ನೀರು ಲಭಿಸಿತು; ನೀರು ಕುಡಿದ ನಂತರ ಮತ್ತಷ್ಟು ಉತ್ಸುಕರಾದ ಮಹಾರರು ಪೇಶ್ವೆಗಳ ಸೈನ್ಯದ ಮೇಲೆ ಭಯಂಕರ ದಾಳಿ ಮಾಡಿದರು. ಜನವರಿ 1, 1818ರ ರಾತ್ರಿ 9ರ ವೇಳೆಗೆ ಪೇಶ್ವೆಗಳ ಸೇನೆಯು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಓಡಿ ಹೋಯ್ತು.

ಈ ಯುದ್ಧದಿಂದ ದಲಿತರಿಗೆ ಆತ್ಮಸ್ಥೈರ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಯುದ್ಧದ ಪ್ರತಿಫಲವಾಗಿ ದಲಿತರು ಘನತೆಯ ಬದುಕನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ನಾಂದಿ ಹಾಡಿತು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಸಿದನಾಕನ ಪಡೆಗೆ ಪೇಶ್ವೆಗಳು ಸಮಾನ ಅವಕಾಶಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದರೆ ದೇಶದ ಇತಿಹಾಸವೇ ಬೇರೆಯಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆಯ ಆಚರಣೆಯು ಪೇಶ್ವೆಗಳ ಆಡಳಿತವನ್ನೇ ತೆಗೆಯಿತು. ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ಅವರು ಜನವರಿ 1ನ್ನು ಕೋರೆಗಾಂವ್ ಕದನದ ವೀರಯೋಧರ ದಿನವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮುಚ್ಚಿಟ್ಟ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿಡುವದರೊಂದಿಗೆ ಸ್ವಾಭಿಮಾನದ ದಿನವನ್ನಾಗಿ ಆಚರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ದಲಿತರ ಸ್ವಾಭಿಮಾನದ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟಿರುವ ವಿಜಯಸ್ತಂಭ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡಿದೆ. ಬ್ರಿಟಿಷರು ಕೋರೆಗಾಂವ್‌ದಲ್ಲಿ ಹಾಕಲಾದ ವಿಜಯಸ್ತಂಭವು ಇಂದು ಹಳ್ಳಿಹಳ್ಳಿಗೆ ತಲುಪಿದೆ. ದಲಿತರಿಗೆ ಸ್ವಾಭಿಮಾನದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪುಷ್ಟಿಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂದು ದಲಿತರು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಸ್ವಾಭಿಮಾನಿಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ತಾರತಮ್ಯದಂತಹ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ದಲಿತರು ತೀಕ್ಷ್ಣವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ದಲಿತರ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಈ ಯುದ್ಧವು ತಿರುವು ನೀಡಿತು ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಭೀಮಾ ಕೋರೆಗಾಂವ್ – ಮಹತ್ವ

1927ರ ಜನವರಿ 1 ರಂದು ಡಾ.ಬಿ.ಆರ್.ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ಅವರು ಕೋರೆಗಾಂವ್ ವಿಜಯಸ್ತಂಭದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಭೇಟಿ ನೀಡಿದರು. ಪ್ರತಿ ಹೊಸ ವರ್ಷದಂದು, ಡಾ ಬಿ.ಆರ್. ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ಅವರು ಭೇಟಿ ನೀಡಿದ ಸ್ಮರಣಾರ್ಥಕವಾಗಿ ಅವರ ಸಾವಿರಾರು ಅನುಯಾಯಿಗಳು ಇಂದು ಭೇಟಿ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಭೀಮಾ ಕೋರೆಗಾಂವ್ ಕದನವು ಭಾರತದ ದಲಿತರಿಗೆ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಮರುಗಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಭೀಮಾ ಕೋರೆಗಾಂವ್ ಕದನದ ವಿಜಯವನ್ನು ದಲಿತರು, ಪೇಶ್ವೆಗಳು ದಲಿತರ ಮೇಲೆ ಮಾಡಿದ ಅನ್ಯಾಯದ ವಿರುದ್ಧದ ವಿಜಯವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕದನದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು ವಿಜಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದರು ಎನ್ನುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆ, ಶೋಷಣೆ, ಅಮಾನುಷ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಸೋಲಾಗಿತ್ತು. ಈ ಯುದ್ಧವು ದಲಿತರು ಸ್ವಾಭಿಮಾನದ ಬದುಕನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಉದ್ದೀಪನಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಭೀಮಾ ಕೋರೆಗಾಂವ್ ಕದನ – ಫಲಿತಗಳು

ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪನಿಯು ಜಯಗಳಿಸಿತು ಮತ್ತು ಪೇಶ್ವೆಯ ಪಡೆಗಳು ಯುದ್ಧದಿಂದ ಹಿಂದೆ ಸರಿದಿದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಸಮಕಾಲೀನ ಜಾತಿ–ಆಧಾರಿತ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ, ಮಹಾರರನ್ನು ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದ್ದು, ಭೀಮಾ ಕೋರೆಗಾಂವ್ ಕದನವು ಭಾರತದ ದಲಿತರಿಗೆ ಸ್ವಾಭಿಮಾನವನ್ನು ತುಂಬಿತು. ದಲಿತ

ಸಮುದಾಯವು ಈ ಹೋರಾಟವನ್ನು ಮೇಲ್ವರ್ಗದ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ದಲಿತರ ದಿಗ್ವಿಜಯವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಯಿತು. ಕೋರೆಗಾಂವ್‌ನಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪನಿಯು ತಮಗಾಗಿ ಹೋರಾಡಿದವರ ಸ್ಮರಣಾರ್ಥವಾಗಿ 75 ಅಡಿಯ ವಿಜಯಸ್ತಂಭಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಚ್ 26, 1821 ರಲ್ಲಿ ಅಡಿಗಲ್ಲುಹಾಕಿ 1822ರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿತು. ಇದು ಪೇಶ್ವೆಗಳ ನಡೆಸಿದ ಅಸಮಾನತೆಯ ವಿರುದ್ಧ ದಲಿತರ ವಿಜಯ ಎಂದು ಇತಿಹಾಸ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತದೆ.

ಉಪಸಂಹಾರ

ಭೀಮಾ ಕೋರೆಗಾಂವ್ ಕದನವು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಮತ್ತು ಮರಾಠರ ಮಧ್ಯ ನಡೆಯದೆ; ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯತ್ವ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುವ ಪೇಶ್ವೆ ಮತ್ತು ದಲಿತರ ಮಧ್ಯದಾಗಿತ್ತು. ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆಯ ಆಚರಣೆಯಿಂದ ಪೇಶ್ವೆಗಳು ತಮ್ಮ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಒಬ್ಬ ದಲಿತ ಸೈನಿಕನು ತಲಾ ಪೇಶ್ವೆಗಳ 56 ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸೈನಿಕರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ವಿಜಯ ಸಾಧಿಸಿದ್ದು ಚರಿತ್ರೆ. ಈ ದೇಶದ ಚರಿತ್ರೆ ಎಂದರೆ, ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯ ಧರ್ಮಗಳ ನಡುವಿನ ಸಂಘರ್ಷವೇ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ಡಾ. ಬಾಬಾ ಸಾಹೇಬ್ ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ಅವರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಬಚ್ಚಿಟ್ಟ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ಅವರು ಹೊರ ತಂದು, ಜನವರಿ 1, 1927 ರಂದು ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಕೋರೆಗಾಂವ್ ವಿಜಯಸ್ತಂಭಕ್ಕೆ ಗೌರವನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿದರು. ಪೇಶ್ವೆಗಳು ದಲಿತರನ್ನು ಅಮಾನುಷ, ಜಾತಿ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಹೇರಿ ಗುಲಾಮಗಿರಿಗೆ ತಳ್ಳಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ, ಈ ಕದನವು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ದಲಿತರು ಬ್ರಿಟಿಷರ ಪರವಾಗಿ ಹೋರಾಡಿದ್ದಕ್ಕೆ ಸಮಾನತೆ, ಏಕತೆ, ಭ್ರಾತೃತ್ವ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣದಂತ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ನೀಡಿದರು ಎನ್ನುವ ಅಂಶ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪೇಶ್ವೆಗಳು ದಲಿತರನ್ನು ಪರಕೀಯರಿಗಿಂತಲೂ ಕೆಟ್ಟದಾಗಿ ನಡೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂಬುದು ಈ ಯುದ್ಧದಿಂದ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಕದನದಿಂದ ದಲಿತರ ಚರಿತ್ರೆಯೇ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಸಾಗಿತು. ದಲಿತರಿಗೆ ಪ್ರಾಣಕ್ಕಿಂತ ಸ್ವಾಭಿಮಾನವೇ ಮುಖ್ಯ ಎಂಬುದನ್ನು ಈ ಯುದ್ಧವು ಸಾಕ್ಷೀಕರಿಸಿದೆ.

ಪರಾಮರ್ಶನ ಗ್ರಂಥಗಳು

- *ಡಾ. ಬಾಬಾಸಾಹೇಬ್ ಅಂಬೇಡ್ಕರ್‌ರವರ ಸಮಗ್ರ ಬರೆಹಗಳು ಮತ್ತು ಭಾಷಣಗಳು ಸಂಪುಟಗಳು.* (2015), ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆ ಮತ್ತು ಕುವೆಂಪು ಭಾಷಾ ಭಾರತಿ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ.
- ಸುಧಾಕರ ಖಾಂಬೆ. (ಮೂ.) ಸಿದ್ರಾಮ ಕಾರಣಿಕ (ಅನು.). (2013). *ದಲಿತ ದಿಗ್ವಿಜಯ.* ಲಡಾಯಿ ಪ್ರಕಾಶನ.
- ಶಿವರಾಮ. ಎನ್. ಆರ್. (2013). *ಡಾ. ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ದರ್ಶನ.* ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಮುದ್ರಣಾಲಯ.
- ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಬಾಲೇರಾವ್ (ಮೂ.) ಸಿದ್ರಾಮ ಕಾರಣಿಕ (ಅನು.). (2013). *ದಲಿತ ಅಸ್ಮಿತೆ.* ಲಡಾಯಿ ಪ್ರಕಾಶನ.
- ವಿಠ್ಠಲ ವಗ್ಗನ್. (2022). *ಭೀಮಾ ಕೋರೆಗಾಂವ್ ಮಹಾ ಸಂಗ್ರಮ.* ಶ್ರೀನಿಧಿ–ಸುಪ್ರೀತ್ ಪ್ರಕಾಶನ.
- *Bhima Koregaon violence. (2018).* https://en.wikipedia.org/wiki/2018_Bhima_Koregaon_violence
- *Bhima Koregaon Violence: Four Different Theories, but No Justice in Sight*. The Wire. https://thewire.in/rights/bhima-koregaon-violence-four-different-theories-but-no-justice-in-sight
- Giri, S. K. (2021). Bhima Koregaon and the "Powers of the Other Shore." *Monthly Review*, 18–28. https://doi.org/10.14452/mr-073-05-2021-09_2